

Gamla rådhuset, Skara

Grundförstärkning och invändig renovering 2013

Gamla rådhuset, Skara - grundförstärkning & inv. renovering 2013

Kv. Rådhuset 12, Skara

Skara kn, Västergötland

Antikvarisk slutbesiktningsrapport

Thomas Carlquist

Byggnadshistorisk rapport 2014:23

Västergötlands
museum

Grundförstärkning och invändig renovering av
Gamla rådhuset,
kv. Rådhuset 12,
Skara socken & kommun, Västergötland.

Antikvarisk slutbesiktningsrapport.

Renoveringsarbeten har utförts på rubricerade byggnad under antikvarisk medverkan av Västergötlands museum genom undertecknad. Med anledning av att arbetena avslutats har antikvarisk slutbesiktning utförts den 18 sept. 2013.

Bakgrund

Skaras gamla rådhus är en reveterad timmerbyggnad i två våningar, med all sannolikhet nybyggd ca 1850 – i äldre beskrivningar förekommer den sannolikt felaktiga teorin att det ”har fått sitt nuvarande utseende genom en ombyggnad omkring 1850”. I brandförsäkring av den 28/10 1850 framgår emellertid att ”Rådhuset är i år nedrivvet, och i dess ställe till Rådhus uppförd den Byggnad, som härefter beskrives No 1. ...Inredning finnes ännu icke. Den kommer att företagas nästa år och [byggnaden] derefter till ny försäkring anmälas.” I allt väsentligt bevarar huset sitt yttre utseende utifrån fotografier sedan åtminstone slutet av 1800-talet, medan gatuplanets interiörer synbarligen har genomgått flera ombyggnader och förändringar under 1900-talet. Övre våningen tycks däremot ha undgått större omdisponeringar och bevarar i betydligt högre grad än bottenvåningen snickeridetaljer som dörrar med foder, överstycken och gångjärn liksom fönsterfoder från 1800-talets mitt.

Kulturhistorisk status

Gamla rådhuset i Skara är byggnadsminne sedan 1964.

Skadebild - föreslagna åtgärder (ur museets yttrande 2013-02-20)

Sättningarna har medfört sprickbildningar i väggarnas puts och sjunkande bjälklag, framför allt i bottenvåningen. I övre våningen märks sättingarna i spruckna tapeter huvudsakligen i två rum, till en mindre del i det fd borgmästarens arbetsrum (nu vigselrum) och mer i dess förrum. Kommande åtgärder går ut på att föra ner rel. smäckra stålplåtar (s.k. mikropålar) till fast mark under nuvarande grundläggning. Detta kommer att utföras på ett femtiotal platser i bottenvåningen. Detta har, i jämförelse med andra metoder för grundförstärk-

ning, bedömts vara den mest skonsamma metoden för bromsande av den (med tiden allt minskande) sättningprocessen.

Som museet bedömer det, finns mycket begränsad äldre fast inredning i bottenvåningen som kan riskera att komma till skada vid de kommande arbetena. Det rör sig om en handfull äldre (1800-tal) och några yngre (ca 1900) dörrblad, vilka alla avses avlyftas och förvaras på annat ställe i byggnaden under arbetstiden. I samband med att bottenvåningens golv avses höjas där det sjunkit, kommer det sannolikt bli nödvändigt med åtgärder i timmerstommen för anpassning av dörrhålen till den nya golvnivån.

I WSP:s handling talas i sista stycket om att "återställa byggnaden till sitt ursprungliga skick". Det är oklart vad som menas med detta. Enligt museets sätt att se, bör t ex husets timmerstomme inte lyftas tillbaka till "ursprungligt läge", då trästommen långsamt och under många år har intagit den nuvarande formen. Detta för att undvika nya skador på putsskikten, dörr- och fönsteröppningar, samt på t ex foder och överstycken av gips eller stuck. (Det eventuella problemet löstes senare av att "återställandet" *inte* var avsett att påverka byggnadstommens successiva sättning.)

Utöver dessa arbeten skulle framför allt bottenvåningen renoveras invändigt, dels med avseende på golven och deras nivåer, dels med avseende på samtliga ytskikt, belysning mm Dessa arbeten skulle göras sedan pålningsarbetena avslutats.

Syfte

- a) Att genom pålning bromsa/ häva vidare sättning med påföljande skador i byggnaden.
- b) Renovering av främst bottenvåningens ytskikt.

Aktuella åtgärder

Åtgärda skador och brister enligt ovan.

Arbetsbeskrivning

Tyréns; Grundförstärkning av rådhuset i Skara. Geoteknik. Projekteringsunderlag. 2011-09-23.

WSP: Rådhuset i Skara. Geoteknisk utredning. PM Sättningsskador, dat. 2002-11-20. (Ska det vara 2012?)

Service & Teknik, Skara, för invändiga arbeten.

Utförda åtgärder som involverat antikvariska ställningstaganden

(el & vvs berörs inte här)

Pålningsarbetena innebar under själva arbetnas utförande inga speciella antikvariska problem eller särskilda ställningstaganden, då ev. spörsmål i inled-

ningsskedet besvarats. Museet hade också uppmärksammat entreprenören på att iaktta försiktighet vid pålning invid dels putsfasaderna, dels och framför allt invid entrétrappan med sidoplintar av sandsten, vilka inte fick riskera att komma till skada. Arbetena förlöpte också utan några incidenter i detta avseende. 59 st pålar, \varnothing 120 mm, varav 37 st invändigt och 22 utvändigt.

Borrhålen bedömdes från början bli 1,5 -ca 5 m djupa. Vissa hål kom att borrar avsevärt djupare beroende på avstånd till fast grund. 13 - 15 m nämndes.

Invändigt:

- Golven har återställts efter pålningsarbeten våren 2013. På bottenvåningen har vissa rum lagts med parkett, andra med linoleummattor, de flesta utan direkta antikvariska ställningstaganden. I entrén har det tidigare golvet av linoleummatta ersatts av ett nytt kalkstensgolv i grå kvadratiska skivor, såsom ett sådant golv kan tänkas ha varit utfört vid mitten av 1800-talet. Kalkstensytan kallas Rustik, vilket innebär en behandling som ger en inte absolut slät yta, men tillräckligt ojämn för att den ska se bra ut i ett rum, som för övrigt innehåller detaljer från husets byggnadstid (som t ex dörrar, takbräder). Leverantör Thorsbergs stenhuggeri, Gössäter.
- Museet har medverkat i diskussioner om placering av nya vattenledningar för nytt vattenburet värmesystem.
- Museet har medverkat vid val av kulörer i entrén/förstugan och kontorsrummen (bottenvåningen).
- Detsamma vid val av belysningsarmaturer i entrén/förstugan.
- Entrén/förstugan mot Stortorget har, sånär som på takbräderna, målats om i sin helhet, inklusive huvudingångens dörrar mot torget. Här valdes kulörer och färgtyp (linoljefärg) som i högre grad än tidigare är anpassade till rummets karaktär, vilken fortfarande bär spår av nybyggnadstiden, ca 1850. Alla ytor målade med linoljefärg, fabr. WIBO.
- Samtliga golvlistor och flera dörrfoder har varit demonterade och återuppsatta på sina ursprungliga platser (de flesta är inte av någon högre ålder, men bedömdes vara i sådant skick att de gott kunde återanvändas).
- En tidigare igensatt äldre dörröppning har återupptagits mellan de båda kontorsrummen 103 & 104 mot gården/norr.
- En halvfransk dörr av en typ som var vanlig ca 1900 har nytillverkats efter förebild av befintliga i angränsande rum och placerats i den nyupptagna dörröppningen.
- På museets inrådan inskränkte sig renoveringsarbeten i det s.k. vigselrummet på övre våningen till att laga sprickor i dels den befintliga tapeten, dels i taket och taklisten. På detta sätt har rummets karaktär av elegant empirerum inte förändrats sedan före renoveringsarbetena. Arbetet utfördes av Maria Palm, Götene.
- Det s.k. förrummet till vigselrummet har tapetsrats enligt förslag av museet. Härvid lagades samtidigt en större spricka i östra väggen, sannolikt föranledd av husets sättningar de senaste dryga 10 åren.
- Där ommålning av t ex foder och golvlistor blivit aktuell, har museet bistått med kulöranvisningar. Linoljefärg, fabr. WIBO.

Administrativa uppgifter

Tillstånd

Tillstånd till pålningsarbetena meddelat av länsstyrelsen i Västra Götalands län 2013-02-25.

Byggnadsvårdsbidrag

Bidrag till vård av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse:

1. 100.000 kr. Till geologisk undersökning. Beslut om bidrag från länsstyrelsen Västra Götalands län 2011-06-10.
2. 230.000 kr. Till pålningsarbeten och renovering av ytskikt m m invändigt. Beslut om bidrag från länsstyrelsen Västra Götalands län 2013-05-27.

Antikvarisk medverkan

Thomas Carlquist, Västergötlands museum, Skara.

Beställare

Skara kommun, Service & Teknik, Stortorget 4, 532 88 Skara.

Arkitekt/Projektör

Tyréns resp. WSP, för pålningsarbeten.
Service & Teknik, Skara, för invändiga arbeten.
Ark.byrå Ritningen, Skövde, för invändiga arbeten.

Entreprenör pålningsarbeten

Pålab, Signalgatan 16, 442 40 Kungälv.

Entreprenör snickeri

Mobackens Trähantverk, Acklinga, Mobacken, 522 93 Tidaholm

Entreprenörer målning

Varnhems Måleri & Färgsättning, Mejerigatan 14, 532 37 Skara.
Maria Palm, Ågårdskvarn, 533 91 Götene.

Byggmöten

Fyra byggmöten avseende pålningsarbeten.
Sex byggmöten avseende invändig renovering.

Besiktningar

Inledande besiktningar och diskussioner med anledning av att museet kontaktades av kommunen redan i början av 2000-talet. Besiktning inför påbörjade arbeten 2013 samt besiktningar på arbetsplatsen ett par gånger i veckan under arbetstiden. Antikvarisk slutbesiktning den 18 sept. 2013.

Tidsperiod

Pålningsarbetena utfördes under tiden febr - maj 2013.

Invändiga arbeten utfördes under tiden maj - sept. 2013.

Fotodokumentation

Digital fotografi. Bilderna förvaras på Västergötlands museum, Skara.

Handlingar

Handlingar i ärendet sökes i Västergötlands museums arkiv under Skara, diariern:

VGR 200-2013 (tillstånd grundförstärkning)

VGR 949-2010 (bidr. grundförstärkn. & invändiga arbeten.)

VGM 75-2014,

samt hos Länsstyrelsen Västra Götalands län under diariern:

434-19008-2010 (bidr. undersökn),

432-484-2013 (tillst. pålning) och

434-35621-2012 (bidr arbeten).

Besiktningens utlåtande

Vid slutbesiktningen den 18 sept. 2013 konstaterades att samtliga arbeten enligt ovan var avslutade. Efter vad läns museet erfar har arbetena utförts väl och i förekommande fall enligt museets rekommendationer. Utförda arbeten godkändes från antikvarisk synpunkt den 30 okt. 2013.

VÄSTERGÖTLANDS MUSEUM

Skara i december 2014

Thomas Carlquist

1:e antikvarie

Fotografier

Omslagsbild: Rådhuset i Skara, fasad mot Stortorget.
Foto Th. Carlquist, juli 2014.

Foto: Thomas Carlquist

Rådhuset, fasad mot torget. Fläckarna på fasaden härrör från temporära lagningar efter sättnings-sprickor i putsen. Foto febr. 2013.

*Vänster: Sprickan mellan rådhuset och det ca 100 år yngre fd Televerkshuset.
Ovan: Sättnings-skador i murverk på rådhusets botten-våning. Febr. 2013.*

Foto: Thomas Carlquist

Sättning i golv, bottenvåningen i kapprum/passage 108 mot gården/norr. Febr. 2013.

Vänster: Spricka i östra väggens tapet, rummet innanför balkongen mot torget 1 tr. Rummet omtaptserades senare helt. Febr. 2013.

Höger: Spricka i hjärtväggens tapet i vigselrummet, 1 tr. Kåbergstapeten med empireerand från ca 1950, ej längre i produktion, bedömdes för övrigt vara i acceptabelt skick, varför sprickan senare lagades i med limfärger. Febr. 2013.

Foto: Thomas Carlquist

Ovan: Öppning i trägolvet konstruktion ca 40x40 cm. På andra ställen gjordes större öppningar. Bjälklaget visade sig bestå av sågat och delvis impregnerat virke, av ringa ålder. Mars 2014.

Ovan: Maskin på laryfötter för borring. Mars 2014.

Ovan: Borrstålet (cylindern t.h.) och delar av borkärnorna. Mars 2014.

Ovan: Stålplålar för den invändiga pålningen, ca 1,5 m långa, 120 mm tjocka, obehandlade resp. målade. Förtjockningen överst är en fals för skarvning av pålarna.

När pålarna var nedslagna göts ett lock av betong på toppen. Apr. 2014.

Vänster: Donet som trycks ned i pålens fals och på vilken pålhammaren slår. Mars 2014.

Foto: Thomas Carlquist

Ovan vänster: Stor försiktighet krävdes vid pålning intill sandstensplintarna vid trappan. Bilden tagen före arbetena.

Ovan höger: Borring intill torgfasaden.

Vänster: Borrhål med delvis nedslagen påle intill trappan. Apr. 2014.

Borrkärnor. Apr. 2014.

De båda punkterna för pålar vid entrétrappan. Apr. 2014.

Foto: Thomas Carlquist

Pålning på gårdssidan. Dessa pålar var avsevärt längre än de som användes invändigt. Apr. 2014.

*Vänster: Två á tre pålar krävdes för att nå fast grund.
Höger: Igenläggning av marken på gårdssidan efter arbetenas avslutande. April resp. maj 2014.*

Foto: Thomas Carlquist

Bjälklaget till rum 102, sett mot väster, i samband med dragning av el. Lägg märke till det jämförelsevis nya virket i golvkonstruktionen. Stenmuren torde tidigare ha stött en mellanvägg. Maj 2014.

Ovan vänster: Upptagning av tidigare igensatt dörröppning mellan rum 103 & 104 på bottenvån. Juni 2013.

Ovan höger: På bottenvån. finns sedan tidigare ett antal dörrblad av en typ som var vanlig omkring år 1900. Dessa var förebild för den nytillverkade dörren. Febr. 2013

Vänster: Den nya dörren mellan 103 & 104. Sept. 2013.

Foto: Thomas Carlquist

Vigselrummet, nyinstallerad vattenburen värme. Vattenrören målades senare in i golvlistens gröna kulör. Juni 2013.

Rum 111 efter renovering och partiell höjning av golvet. Dörren leder in till fd televerkshuset, vars golvnivå ligger högre än rådhusets. Sept. 2013.

Förstugan inför montering av det nya kalkstensgolvet. Notera (den redan befintliga) sänkningen av golvet invid entrédörrarna. Äldre färgsättning av dörrar och väggar. Jun. 2013.

Foto: Thomas Carlquist

Vänster: Nytt kalkstensgolv i förstugan. (Takets bräder uteslöts avsiktligt från ommålning vid denna renovering.) Aug. 2013. Höger: Urtaget i golvet vid entrén förberett för skrapgaller. Belysning i sättsteget. Sept. 2013.

Förstugan med ny färgsättning av väggar och snickerier. Smidesräcken monterade vid entrén. Nya vattenradiatorer. Sept. 2013.

Rapporter 2013-2014 i ämnet bebyggelse från Västergötlands museum

- 2013:1 Åkleby bro vid Sörbylunds kraftstation. Frösve socken, Skövde kommun, Västergötland. Renovering/ombyggnad 1996. Antikvarisk slutbesiktningsrapport.
- 2013:2 Projekt Uppdatering Bebyggelseregistret – Kyrkor. Bebyggelsehistorisk rapport.
- 2013:3 Gudhammar. Gudhammar 2:11, Hova socken, Gullspångs kommun, Västergötland. Renovering av spannmålsmagasin 2012. Antikvarisk slutbesiktningsrapport.
- 2013:4 Råda kyrka. Råda socken, Lidköpings kommun, Västergötland. Omläggning av spåntak 2010. Bebyggelseantikvarisk rapport.
- 2013:5 Södra Fågelås kyrka. Södra Fågelås socken, Hjo kommun, Västergötland. Spånomläggning 2011. Bebyggelseantikvarisk rapport.
- 2013:6 Håle-Tängs kyrka. Håle socken, Grästorps kommun, Västergötland. Renovering 2009-2012. Byggnadshistorisk rapport.
- 2013:7 Förslag till bevarandeplan för Källby kyrkogård. Götene kommun, Västergötland. Byggnadshistorisk rapport.
- 2013:8 Förslag till bevarandeplan för Skeby kyrkogård. Götene kommun, Västergötland. Byggnadshistorisk rapport.
- 2013:9 Förslag till bevarandeplan för Broby kyrkogård. Götene kommun, Västergötland. Byggnadshistorisk rapport.
- 2013:10 Förslag till bevarandeplan för Hangelösa kyrkogård. Götene kommun, Västergötland. Byggnadshistorisk rapport.
- 2013:11 Förslag till bevarandeplan för Ullervads kyrkogård. Mariestads kommun, Västergötland. Byggnadshistorisk rapport.
- 2013:12 Stora Flyhov. Flyhov 1:1, Husaby socken, Götene kommun, Västergötland. Restaurering av vävtapeter 1995-1996. Antikvarisk slutbesiktningsrapport.
- 2013:13 Vinköls kyrka. Vinköls socken, Skara kommun, Västergötland. Ut- och invändig renovering 2011-2012. Antikvarisk slutbesiktningsrapport.
- 2013:14 Skålltorp. Skålltorp 2:4, Skärvs socken, Skara kommun, Västergötland. Renovering av skiftesverkslada 2012-2013. Antikvarisk slutbesiktningsrapport.
- 2013:15 Vård- och underhållsplan för Västergötlands museums byggnader. Fornbyn, Kråks, Heljesgården, Johannas stuga och Ölanda kapell. Skara, Bolums och Istrums socknar, Skara och Falköpings kommuner, Västergötland. Byggnadshistorisk rapport.
- 2013:16 Skallmeja kyrka. Skallmeja socken, Skara kommun, Västergötland. Omläggning av kyrkogårdsmur 2013. Bebyggelseantikvarisk rapport.
- 2013:17 Garage, Mössebergsparken. Mösseberg 49:50, Falköpings socken, Falköpings kommun, Västergötland. Renovering av tak och stomme. Antikvarisk slutbesiktningsrapport.
- 2013:18 Villorna Eira, Svea, Götha och Societetshuset i Hjo. Del av Hjo Norr 3:59, Hjo socken, Hjo kommun, Västergötland. Renovering och målning 2012-2013. Antikvarisk slutbesiktningsrapport.
- 2013:19 Klockarbolet. Odensåkers Klockarbol 1:9, Odensåkers socken, Mariestads kommun, Västergötland. Invändig renovering av manbyggnad 2013. Antikvarisk slutbesiktningsrapport.
- 2013:20 Vara tingshus. Vara kommun, Vara socken, Västergötland. Fasadenovering 2012. Bebyggelseantikvarisk rapport.
- 2013:21 Anestad Västergården. Anestad 2:19, Främmostads socken, Essunga kommun, Västergötland. Fogning m.m. av ladugård. Antikvarisk slutbesiktningsrapport.
- 2013:22 "Stenboa" vid Faledreven. Prästgården 36:1, Segerstads socken, Falköpings kommun, Västergötland. Renovering av fasader 2013. Antikvarisk slutbesiktningsrapport.
- 2013:23 Skånings-Åsaka kyrka. Skånings-Åsaka socken, Skara kommun, Västergötland. Fasadrenovering 2013. Antikvarisk slutbesiktningsrapport.
- 2014:1 Gluggetorpet. Råda Ågården 3:4, Råda socken, Lidköpings kommun, Västergötland. Omläggning av del av vasstak 2013. Antikvarisk slutbesiktningsrapport.

- 2014:2 Kv. Anden 6. Anden 6, Baggstedtska gården, Hjo stad och kommun, Västergötland. Renovering av veranda och balkong 2012-2013. Antikvarisk slutbesiktningsrapport.
- 2014:3 Kv. Kopparslagaren 10. Hjo socken och kommun, Västergötland. Renovering och målning av fasader 2013. Antikvarisk slutbesiktningsrapport.
- 2014:4 Kihlbergsgården. Kv. Långan 8, Hjo socken och kommun, Västergötland. Renovering av tak på gårdshus 2013. Antikvarisk slutbesiktningsrapport.
- 2014:5 Hällestads kyrka. Hällestads socken, Falköpings kommun, Västergötland. In- och utvändig målning 2013. Bebyggelseantikvarisk rapport.
- 2014:6 Tidaholms kyrka. Agnetorps socken, Tidaholms kommun, Västergötland. Puts och plåt- arbeten på tornet 2013. Bebyggelseantikvarisk rapport.
- 2014:7 Västerplana mejeri. Västerplana 3:8, Västerplana socken, Götene kommun, Västergötland. Renoveringsarbeten 2002-2012. Antikvarisk slutbesiktningsrapport.
- 2014:8 Bosgården. Gerum 14:2, Östra Gerums socken, Tidaholms kommun, Västergötland. Omläggning av vasstak på norra ladugården 2013. Antikvarisk slutbesiktningsrapport.
- 2014:9 Almnäs, smedjan. Almnäs 1:1, Norra Fågelås socken, Hjo kommun, Västergötland. Renovering av stomme m.m. 2013. Antikvarisk slutbesiktningsrapport.
- 2014:10 Kungsvillan i Karlsborg. Vanäs 1:5, Karlsborgs socken, Karlsborgs kommun, Västergötland. Reparationsarbeten 2013. Antikvarisk slutbesiktningsrapport.
- 2014:11 Djäknestallet. Kv. Iris 1-5, Skara stad och kommun, Västergötland. Renovering av tak och stomme 2013-2014. Antikvarisk slutbesiktningsrapport.
- 2014:12 Bryggeriet Nordstjernen. Kv. Saga 1, Skövde stad och kommun, Västergötland. Renovering av skorstenar 2013. Antikvarisk slutbesiktningsrapport.
- 2014:13 Piperska lasarettet. Brunnsborg 6:1, Ova socken, Götene kommun, Västergötland. Renovering av skiffertak 2013. Antikvarisk slutbesiktningsrapport.
- 2014:14 Hyringa fornstuga. Prästtorp 1:13, Hyringa socken, Grästorps kommun, Västergötland. Renovering av tak 2014. Antikvarisk slutbesiktningsrapport.
- 2014:15 Djäkneskolan i Skara. Kv. Saturnus 1, Skara kommun, Västergötland. Byggnadshistorisk studie.
- 2014:16 Villa nr 27, Mössebergsparken. Mössebergsparken 49:50, Falköpings kommun, Väster- götland. Ommålning m.m. 2014. Antikvarisk slutbesiktningsrapport.
- 2014:17 Befälgatan, Karlsborgs fästning. Karlsborgs socken och kommun, Västergötland. Ny sten- läggning 1998. Antikvarisk rapport.
- 2014:18 Byggnad 202, Karlsborgs fästning. Karlsborgs socken och kommun, Västergötland. Fasad- renovering 2005-2006. Antikvarisk rapport.
- 2014:19 Fortifikationsgatan, Karlsborgs fästning. Karlsborgs socken och kommun, Västergötland. Ny stenläggning 2005-2006. Antikvarisk rapport.
- 2014:20 Slutvärnet, Karlsborgs fästning. Karlsborgs socken och kommun, Västergötland. Installation av hiss till kyrkan 2001 samt brandavskiljande glasparti vid kyrkan 2001. Antikvarisk rapport.
- 2014:21 Lilla Bjurum. Bjurum 8:2, Vättilösa socken, Götene kommun, Västergötland. Renovering av två vindskammare 2012-2013. Antikvarisk slutbesiktningsrapport.
- 2014:22 Emma Svans stuga. Oltorp 1:26, Kvänums socken, Vara kommun, Västergötland. Renovering av tak 2014. Antikvarisk slutbesiktningsrapport.
- 2014:23 Gamla rådhuset. Kv. Rådhuset 12, Skara socken och kommun, Västergötland. Grund- förstärkning och invändig renovering 2013. Antikvarisk slutbesiktningsrapport.